

ОЛИЙ ТАЪЛИМДА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ҲОЗИРГИ ҲОЛАТИ

Ризамат Шадиев Давранович

Қарши давлат университети “Бошланғич таълим”
кафедраси мудири, педагогика фанлари доктори, профессор
E-mail: r.d.07@mail.ru

Наргиза Жўраева Олтинбоевна

Бухоро давлат университети, таянч докторанти
E-mail: <https://orcid.org/0000-0002-3139-2217>

АННОТАЦИЯ

Таълимни модернизация қилиш бугунги кунда президентимиз таълим олдида қўйган ижтимоий-иқтисодий сиёсатнинг энг муҳим вазифаларидан биридир. Бундай шароитда барча даражадаги таълим сифатини ошириш муаммоси айниқса долзарб бўлиб қолади. Таълим тараққиётининг ҳар бир босқичида унинг сифатини ошириш учун тарихан турли усуллардан фойдаланилган. Ҳозирги вақтда таълим сифатини оширишда талабаларнинг таълим фаолияти усулларини ўзгартириш, яъни тизимли-фаоллик ёндашувидан фойдаланиш билан боғлиқ бўлиши лозим. Бу эса талабаларда ўз устида мунтазам ишлаши ва билим, малака ва кўникмаларини шакллантиришга ёрдам берувчи муҳим омиллардан бири бўлиб ҳисобланади.

Ушбу мақолада бугунги кунда талабалар мустақил таълимини ташкил этиш ҳолати ва уни ривожлантириш босқичлари ҳақида фикр юритилган.

Калит сўзлар: таълим, сифат, мустақил таълим, талаба, малака, кўникма, билим.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Ризамат Шадиев Давранович

Заведующий кафедры «Начального образования»
Каршинского государственного университета
доктор педагогических наук, профессор
E-mail: r.d.07@mail.ru

Наргиза Жўраева Олтинбоевна

Докторант Бухарского государственного университета

E-mail: <https://orcid.org/0000-0002-3139-2217>

АННОТАЦИЯ

Модернизация образования – одна из важнейших задач настоящей времени социально-экономической политики, которую наш Президент поставил перед образованием. В таких условиях проблема повышения качества образования на всех уровнях становится особенно актуальной. Исторически сложилось так, что для повышения качества образования на каждом этапе его развития использовались различные методы. В настоящее время повышение качества образования должно быть связано с изменением методов учебной деятельности студентов, то есть с использованием системно-деятельностного подхода. Это один из важных факторов, помогающих учащимся регулярно работать над собой и формировать свои знания, навыки и умения. В данной статье отражено состояние организации самостоятельного обучения студентов на сегодняшний день и этапы его развития.

Ключевые слова: образование, качество, самостоятельное образование, студент, квалификация, умение, знания.

THE CURRENT STATE OF THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT STUDY IN HIGHER EDUCATION

Rizamat Shadiev Davranovich

Head of the Department of "Primary Education" Karshi State University Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

E-mail: r.d.07@mail.ru

Nargiza Jurayeva Oltinbayevna

Doctoral student of Bukhara State University

E-mail: <https://orcid.org/0000-0002-3139-2217>

ABSTRACT

Modernization of education is one of the most important tasks of the current socio-economic policy, which our President has set for education. In such conditions, the problem of improving the quality of education at all levels becomes especially relevant. Historically, different methods have been used to improve the quality of education at each stage of its development. At present, improving the quality of education should be associated with a change in the methods of educational activity of students, that is, with the use of a system-activity approach. This is one of the important factors that help students to regularly work on themselves and develop their knowledge, skills and

abilities. This article reflects the state of the organization of self-study of students today and the stages of its development.

Keywords: education, quality, independent education, student, qualification, skill, knowledge.

КИРИШ

Олий таълимнинг мақсади малакали, касбий тайёрланган мутахассисларни тайёрлашдан иборатдир. Замонавий меҳнат бозори талаблари олий ўқув юрти битирувчи ва талабаларда мустақил ишлаш кўникмаларини шакллантириш зарурлигини, бўлажак мутахассисни тайёрлаш даражасининг асосий омили сифатида ўз аксини топмоқда.

Замонавий дунё ўз ривожланишининг постиндустриал ёки ахборот босқичига ўтиш арафасида. Ишлаб чиқариш янада технологик, замонавийроқ, мутахассисларнинг малакасига нисбатан талабчанроқ бўлиб бормоқда. Битирувчилар, биринчи навбатда, касбий вазифаларни бажаришда мажбурий бўлган зарур кўникмаларга эга бўлишлари керак. Ахборот ҳажми жуда тез янгиланмоқда. Турли манбаларга кўра, барча илмий маълумотлар ҳажмининг икки баравар кўпайиши ҳар бир ярим-икки йилда содир бўлади. Шундай қилиб, касб-ҳунар таълимининг бутун тизимини тубдан қайта қуриш зарурлиги аён бўлади. Таълим мазмунини ҳам қайта кўриб чиқиш керак [1].

Замонавий жамиятда ўқув амалиётининг муҳим вазифаларидан бири бу талабаларнинг илмий компетенциясини ва юқори билимдонлигини шакллантиришдир. Шу муносабат билан педагогик назариянинг долзарб йўналиши баркамол шахсни шакллантиришда масофавий таълим имкониятларини ўрганиш ҳисобланади ва бу таълим муҳитида талаба кўпроқ мустақил таълим олишни назарда тутди.

Мустақил иш бир нечта таркибий қисмлардан иборат бўлиб, уларни амалга ошириш талабаларда муайян компетенцияларни шакллантириш лозим эканлигини кўрсатади. Ижро этувчи компонент талабадан маълум даражадаги асосий билим ва кўникмаларни талаб қилади: таҳлил қилиш, синтез қилиш, таққослаш, мавҳумлаштириш, умумлаштириш қобилиятини ривожлантириш; маълумотлар билан ишлаш кўникмалари (матнни юқори даражада тушунишни сақлаб қолган ҳолда ўқиш тезлиги, эслатма олиш, конспектлар, ҳисоботларни тузиш ва ҳ.к.).

Талабаларнинг мустақил иши (ТМИ) - бу талабанинг ўзига хос ўқув фаолияти бўлиб, у дидактик топшириқларни мустақил равишда бажаришга, ўқишга қизиқтиришга ва муайян фан соҳасида билимларни оширишга йўналтирилган бўлади. ТМИ мазмуни мантиқий фикрлашни, ижодий фаолликни, ўқув материални ўзлаштиришда тадқиқотчилик ёндашувини

шакллантиришга имкон берувчи амалий топшириқларни бажариш орқали амалага оширилади [2].

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Ривожланаётган мамлакатлар рақобатбардошликни ошириш ва мустақамлаш бўйича юқори технологияли ишлаб чиқаришни ва глобал маркетингни фаол ўзлаштириш, устувор йўналишларда ўз илмий мактабларини ташкил этиш, тажрибали ва малакали мутахассисларни жалб этиш, инновацион салоҳиятга эга истиқболли стартапларни қўллаб-қувватлаш, узоқ муддатли барқарор ривожланишнинг молиявий ва институционал асосларини яратиш учун давлат имтиёзларидан мақсадли фойдаланиш каби чораларни кўрилмоқда [2].

Бу эса талабаларни мунтазам ўз устида ишлашга ундайдиган асосий омиллардан биридир. Бугунги кредит-модуль тизимида талабаларнинг мустақил иш турларининг ҳажми **50-60% гача** ошади, амалдаги таълим тизимида бу курсаткич деярли **40%ни** ташкил этади. Шу сабабли, мустақил таълимга етарлича эътиборни қаратмасдан, унинг услубий турларини шакллантирмасдан кредит-модуль тизимини тўлақонли татбиқ қилиб бўлмайди.

Амалдаги таълим тизимида нисбатан оладиган бўлсак ўқитувчи раҳбарлигидаги мустақил иш турларини меъёрланган ва меъёрланмаган турларга ажратиш мумкин.

Ўзбекистан Республикаси Олий ва урта махсус таълим вазирининг **2018 йил 10 сентябрдаги 20-2018-сонли** буйруғига илова қилинган ' **Олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчиларининг ўқув юкламаси ҳажмини ҳисоблашнинг вақт меъёрларида** талабанинг мустақил иш турлари меъёрлаб куйилган [1].

НАТИЖА

Замонавий таълим жараёнининг мақсади билим, малака ва кўникмаларни ўқитувчидан талабага ўтказишда эмас, балки талабаларнинг доимий, узлуксиз ўз-ўзини тарбиялаш, тўлдириш ва янгилашга интилиш қобилиятини ҳар томонлама ривожлантиришдир. Билимларни келажакдаги касбий фаолият соҳаларида амалиётда ижодий қўллаш учун. Шу билан бирга, шуни таъкидлаш керакки, талабанинг бундай фаолияти ўқитувчининг раҳбарлик ва маслаҳатчи ролини сақлаб қолган ҳолда, талабаларнинг юқори мотивацияси билан амалга оширилиши керак. Ўз-ўзини тарбиялаш, ўз-ўзини тарбиялаш, катта натижаларга эришиш истаги масалаларида мустақилликни ривожлантириш муҳимдир.

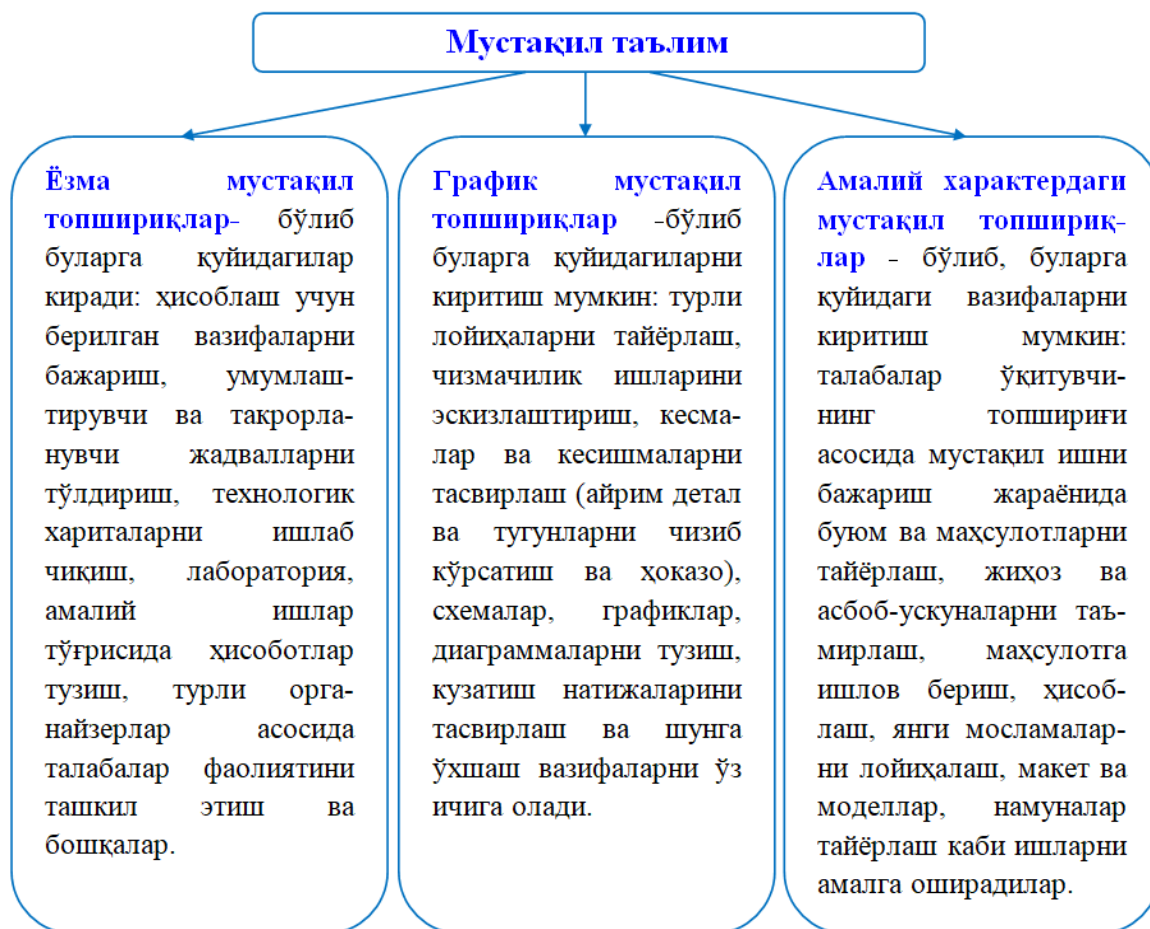
Талабаларнинг мустақил иши олий таълим муассасасида таълимнинг энг муҳим ва самарали элементларидан биридир. У дарс давомида ташкил этилиши

ва дарсдан ташқари талабаларга топшириқлар бериш орқали амалга оширилиши мумкин. Анъанавий аудитория мустақил иш турларига лаборатория ишларини бажариш, назорат ва мустақил ишлар, ёзма назорат ва бошқалар киради. Синфдан ташқари мустақил иш турларига аудиторияга тайёргарлик (уй вазифаларини бажариш, маъруза, семинар, амалий ва лаборатория машғулотлари учун назарий саволлар тайёрлаш), курс ва диплом ишларини бажариш, тест ва имтиҳонларни топширишга тайёргарлик кўриш ва бошқалар киради. Мустақил иш ўқувчиларнинг ўқув фаолиятини ташкил этиш шаклларида бири бўлиб, у мустақиллик ва фаолликни ривожлантиришга ёрдам беради, шунингдек, талабаларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантиришни рағбатлантиради. Замонавий нашрларда эълон қилинган бу таърифлар ҳам талабаларнинг мустақил ишларини аниқлашга тизимли бўлмаган ёндашувни кўрсатади, чунки улар биринчи навбатда иш шакллари очиб беради.

Талабаларнинг мустақил ишларини бошқариш ва назорат қилиш тизимини ривожлантиришнинг ҳозирги босқичида қуйидаги таъриф кўпинча қўлланилади: "Талабаларнинг мустақил иши - бу талаба томонидан янги билим ва кўникмаларни фаол, мақсадли эгаллаш усулидир".

Талабаларнинг мустақил ишларини ташкил этиш ҳақида гапирадиган бўлсак, у кўпинча синф ва синфдан ташқари бўлинади. Талабаларнинг аудиториядаги мустақил иши амалий ва семинар машғулотларига тайёргарликни англатади. Талабаларнинг дарсдан ташқари ишлари топшириқлар тизими, улар бўйича йўриқномалар ва мажбурий назорат орқали ташкил этилади. Талабаларнинг синфдан ташқари мустақил ишларини назорат қилиш шакллари жуда хилма-хил бўлиши мумкин: коллоквиум, назорат иши, тест, ўқув конференцияси ва бошқалар.

Бизга маълумки талабалар мустақил таълимини шартли равишда 3 турга ажратишимиз мумкин. Булар: ёзма мустақил таълим топшириқлари; график мустақил топшириқлар; амалий характердаги мустақил топшириқлар.

МУҲОКАМА

ТМИ мазмуни фаннинг хусусиятидан, олий ўқув юртининг техник имкониятларидан ва кутубхонанинг ўқув-услубий таъминланганидан келиб чикиб аниқланади.

Одатда ТМИ талабанинг мустақил таълими (ТМТ) билан биргаликда аудиториядан ташқарида бажариладиган ўқитувчи раҳбарлигидаги талабанинг мустақил ишини (УРТМИ) ҳам ўз ичига олади.

Кундузги таълим шаклида бакалавриятда ТМИ нинг умумий соатлари фан ҳажмининг ярмини ташкил этади ва унинг ҳам деярли ярми УРТМИ га ажратилади. Сиртки таълимда ТМИ ҳажми фан ҳажмининг **4/5 қисмини** ташкил этиши мақсадга мувофиқ.

ТМИни ташкил қилиш олий ўқув юртининг асосий меъёрий ҳужжатлари, жумладан ишчи ўқув дастурлари (силлабус), фан модулларини мустақил ўрганиш бўйича талабларга мувофиқ тарзда амалга оширилади.

ХУЛОСА

Бугунги кунда таълим сифатини оширишда таълабаларнинг таълим фаолияти усулларини ўзгартириш, яъни тизимли-фаоллик ёндашувидан фойдаланиш билан боғлиқ бўлиши лозим. Бу эса талабаларнинг билимларини

кенгайтиради, ўз устида мунтазам ишлаш орқали билим олишга бўлган қизиқишлари ортади, натижада уларнинг билим, малака ва кўникмаларини шакллантиришга ёрдам берувчи мотивациянинг ошишига олиб келади.

Фойдаланилган адабиётлар: (REFERENCES)

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 июндаги ПҚ-3775-сон “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020-йил 29-октябрдаги ПФ-6097-сон “ИЛМ-ФАННИ 2030 ЙИЛГАЧА РИВОЖЛАНТИРИШ КОНЦЕПЦИЯСИНИ ТАСДИҚЛАШ Тўғрисида”ги фармони.

3. Зиёмуҳаммадов Б., Тожиев М. Педагогик технология – замонавий ўзбек миллий модели. – Т.: Lider Press, 2009. –132 б

4. Муслимов Н.А., Қўйсинов О.А. Касб таълими ўқитувчиларини тайёрлашда мустақил таълимни ташкил этишнинг назарияси ва методикаси. Монография. Т.: «Фан», 2009.

5. Организация самостоятельной работы студентов по педагогическим дисциплинам [Текст] : учебно-методический комплекс; под. ред. проф., чл. кор. РАО А. П. Тряпициной. – Ч. 1. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2009. – 123 с.

6. Jurayeva N.O. **FUNDAMENTALS OF ORGANIZING STUDENTS' INDEPENDENT WORK USING MOBILE APPLICATIONS. Child Studies in Asia-Pacific Context (CSAC). 2022, 12 (1); 255-266**